

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.161
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору педагогічних наук, професору
Стинській Вікторії Володимирівні
(76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

кандидатки педагогічних наук, професорки,
завідувачки кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана
Ступарика Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
Прокопів Любові Миколаївни
на дисертаційну роботу **Кривцун Неоніли Зеновіївни «Персоналії
зарубіжних культурно-освітніх діячів в історіографії української
педагогічної науки (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.)»**, подану на здобуття
ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності
011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність дисертаційної роботи. У дисертаційному дослідженні авторка звертається до проблеми, яка в сучасних умовах набуває особливої наукової та освітньої значущості. Ідеться про історіографічне осмислення персоналій зарубіжних культурно-освітніх діячів у контексті розвитку української педагогічної науки кінця ХХ – початку ХХІ століття. Актуальність обраної теми зумовлена насамперед активними інтеграційними процесами української освіти й науки у європейський та світовий науково-освітній простір, що вимагає глибшого аналізу шляхів рецепції, інтерпретації та переосмислення зарубіжного педагогічного досвіду.

Водночас у сучасній історико-педагогічній науці відчутною залишається потреба в систематизації наукових підходів до вивчення педагогічних персоналій зарубіжжя, з'ясування їхнього місця в українській науковій традиції,

а також у визначенні методологічних засад історіографічного аналізу цього сегмента педагогічного знання. Саме ці обставини зумовлюють своєчасність і наукову доцільність обраної теми.

Авторка обґрунтовано акцентує увагу на тому, що в 90-х роках ХХ – на початку ХХІ ст. в українській педагогічній науці відбулися суттєві зрушення, пов'язані з переосмисленням зарубіжної педагогічної спадщини, розширенням проблемного поля компаративістики та педагогічної біографістики. Важливим маркером актуальності є наскрізна дослідницька лінія, спрямована на виявлення тенденцій, етапів і особливостей історіографічного осмислення персоналій зарубіжних культурно-освітніх діячів у вітчизняній педагогічній науці.

Отже, дисертаційне дослідження Кривцун Неоніли Зеновіївни є своєчасним, актуальним і соціально затребуваним, оскільки поєднує історіографічний, теоретико-методологічний і аналітичний підходи до осмислення складної та багатоаспектної наукової проблеми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження «Персоналії зарубіжних культурно-освітніх діячів історіографії української педагогічної науки (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.)» виконано та відповідно узгоджується з науково-дослідницькою темою кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі безперервної освіти» (державний реєстраційний номер 0108U009122).

Наукова новизна та достовірність отриманих результатів, що виносяться на захист. Наукова новизна дисертаційного дослідження зумовлена поставленими завданнями та отриманими результатами і полягає у комплексному розв'язанні актуальної історико-педагогічної проблеми осмислення персоналій зарубіжних культурно-освітніх діячів в історіографії української педагогічної науки кінця ХХ – початку ХХІ століття.

У науковій роботі вперше здійснено системний цілісний аналіз нагромаджених в історіографії української педагогічної науки у 90-х рр. ХХ – на початку ХХІ ст. різновидових наукових студій про життя і творчу спадщину

культурно-освітніх діячів зарубіжжя, які зробили вагомий внесок у розвиток освіти та педагогіки; визначено тенденції та етапи розвитку означеного історіографічного процесу.

Авторкою розроблено періодизацію розвитку історіографії проблеми, в якій виокремлено основні етапи осмислення персоналій зарубіжних діячів у контексті трансформації української педагогічної науки, зумовленої суспільно-політичними, науково-методологічними та культурно-освітніми змінами означеного періоду: перший – радянський, початковий, зародковий (20–80-ті рр. ХХ ст.) відображає процеси зародження, становлення української педагогічної компаративістики і біографістики та перший досвід дослідження діячів зарубіжжя; другий – перехідний пострадянський (1990/1991 – 2004/2005 рр.) – позначається трансформацією методології української історико-педагогічної науки, інституційним оформленням.

Цінним є те, що у хронологічних межах дослідження уточнено поняттєво-категоріальний апарат педагогічної історіографії, зокрема конкретизовано наукові уявлення про педагогічну персоналістику, історіографічний аналіз, рецепцію зарубіжного педагогічного досвіду, що дало змогу уникнути термінологічної розмитості та забезпечити концептуальну цілісність дослідження.

Подальшого розвитку набули положення про необхідність виокремлення персоніфікованого напрямку української педагогічної компаративістики як субдисципліни та визначення її базових параметрів (предмет, об'єкт, завдання тощо), вивчення шляхів, можливостей використання доробку про зарубіжні педагогічні персоналії в розвитку досліджень із цієї проблеми та вдосконаленні освітнього процесу в Україні. Достовірність здобутих результатів забезпечується широкою джерельною базою, системним історіографічним аналізом, логічною послідовністю викладу, використанням адекватних методів наукового пізнання та коректним узагальненням наукових позицій українських дослідників.

Практичне значення дослідження. Дисертаційна робота Кривцун Неоніли Зеновіївни є ваговою та містить нові, раніше не захищені обґрунтовані

результати дослідження, які підтверджують розв'язання поставлених наукових завдань. Цінним, на наш погляд, є те, що в межах історико-педагогічного дослідження авторці вдалося не лише систематизувати й узагальнити історіографічний досвід вивчення персоналій зарубіжних культурно-освітніх діячів у вітчизняній педагогічній науці, а й окреслити можливості його подальшого використання в сучасних наукових і освітніх практиках.

Поєднання історіографічного аналізу з методологічним осмисленням сучасних підходів до педагогічної персоналістики засвідчує здатність дисертантки творчо інтерпретувати науковий доробок попередників і трансформувати його у практично значущі орієнтири для подальших історико-педагогічних досліджень. Здобуті результати можуть бути використані в організації і проведенні наукових досліджень з історії педагогіки, педагогічної біографістики й компаративістики, інших галузей знань; у розробці навчально-методичного забезпечення для викладання історико-педагогічних дисциплін і навчальних курсів з теорії і методики навчання та виховання в педагогічних ЗВО; для вдосконалення освітнього процесу та реформування системи національної освіти України за умов євроінтеграційних процесів. Практичне значення дослідження полягає також у можливості використання його матеріалів і висновків під час розроблення навчально-методичного забезпечення відповідних освітніх компонентів, укладання програм курсів за вибором, підготовки лекційних і семінарських занять, а також у процесі подальшого вивчення зарубіжного педагогічного досвіду та його рецепції в українському науково-освітньому просторі.

Результати дослідження впроваджено в практику навчального процесу Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка про впровадження №03.04-29/21 від 20.10.2025), Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження № 46-87-65 від 13.10.2025), Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка про впровадження № 3025-Н від 06.10.2025). Це доводить цінність і прикладний потенціал роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Завдяки ґрунтовному опрацюванню джерельної бази, системному аналізу теоретичного та історіографічного матеріалу, використанню історико-педагогічного підходу та встановленню причинно-наслідкових зв'язків між ключовими складниками дослідження дисертантці вдалося досягти високого ступеня обґрунтованості й достовірності здобутих результатів. Вагомою та методологічно значущою характеристикою дисертаційного дослідження Неоніли Зеновіївни Кривцун є його концептуальна цілісність і багатоаспектність, що виявляється у здатності авторки розглядати зарубіжну педагогічну персоналістику як складне історико-педагогічне й історіографічне явище.

Така багатовимірність ґрунтується на глибокому міждисциплінарному аналізі, який поєднує історико-педагогічний, історіографічний, понятійно-термінологічний, соціокультурний і методологічний виміри розвитку педагогічної думки. Урахування зазначених чинників дало змогу авторці вибудувати цілісну картину становлення та розвитку наукових підходів до вивчення зарубіжних педагогічних персоналій у вітчизняному науковому дискурсі, простежити логіку змін, еволюцію дослідницьких підходів і внутрішні суперечності історіографічного процесу.

Інформаційна насиченість дисертаційної роботи характеризується ґрунтовністю, широтою охоплення та внутрішньою системністю. Авторка опрацювала значний спектр джерел, до якого входять монографії, дисертаційні дослідження, наукові статті вітчизняних і зарубіжних учених, матеріали науково-практичних конференцій, енциклопедичні та довідкові видання, а також електронні ресурси, що репрезентують сучасний стан розвитку педагогічної персоналістики. Такий репрезентативний джерельний масив уможливив здійснити цілісний аналіз ступеня наукової розробленості проблеми зарубіжної педагогічної персоналістики, простежити еволюцію підходів до осмислення педагогічних постатей, виявити домінуючі методологічні орієнтири й окреслити перспективні напрями подальших наукових пошуків. Список використаних джерел (563 позиції) засвідчує

наукову зрілість дисертантки, її уважність до першоджерел і сформоване розуміння методологічної логіки історико-педагогічного дослідження.

Особливої уваги заслуговує методологічний апарат дисертаційної роботи, який відзначається продуманістю та відповідністю поставленій меті. Сформульовані в дослідженні висновки підтверджують досягнення мети та послідовне виконання визначених завдань, що забезпечено комплексним застосуванням методів наукового пізнання. У роботі органічно поєднано загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, порівняння, узагальнення) з історико-педагогічними, історіографічними, термінологічними та структурно-логічними підходами, що є виправданим з огляду на персоналістичну спрямованість дослідження. Обрана методологія адекватна предметові й завданням дисертації, а виклад матеріалу вирізняється логічною послідовністю, аргументованістю та внутрішньою концептуальною узгодженістю.

Загалом дисертаційне дослідження Кривцун Неоніли Зеновіївни виконане на високому науковому рівні й засвідчує сформованість авторки як дослідниці з чітко окресленою історико-педагогічною позицією. Робота демонструє зрілість наукового мислення, методологічну виваженість та здатність до системного, концептуально цілісного осмислення складних процесів розвитку зарубіжної педагогічної персоналістики. Авторка переконливо поєднує історіографічний аналіз, біографічний підхід і реконструкцію педагогічних ідей, що дало змогу розкрити внутрішню логіку формування педагогічних концепцій досліджуваних персоналій у контексті суспільно-культурних та освітніх трансформацій.

Здобуті в дисертації результати мають не лише теоретичну, а й виразну практичну значущість. Узагальнені положення, висновки та інтерпретаційні моделі можуть бути використані для подальшого розвитку педагогічної персоналістики як на пряму історико-педагогічних досліджень, удосконалення методології аналізу педагогічної спадщини зарубіжних учених, а також для збагачення змісту освітніх компонентів з історії педагогіки, порівняльної педагогіки та історії освіти в закладах вищої освіти. Матеріали дисертації

становлять науково-методичний інтерес для викладачів, здобувачів вищої освіти та науковців, які досліджують проблеми розвитку педагогічної думки в міжнародному вимірі.

Характеристика основних положень роботи

Структура дисертаційного дослідження складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Про ґрунтовність, репрезентативність джерельної бази, масштабність проведеного наукового пошуку свідчить насамперед використання 563 джерел. Першу групу становлять понад 117 наукових праць (монографії, дисертації, статті), 34 матеріали наукових конференцій, рецензії, бібліографічні покажчики та довідникові видання; другу групу – документальні джерела, що відображають життя і діяльність зарубіжних культурно-освітніх діячів та слугують емпіричним підґрунтям дослідження. Такий склад джерел забезпечив повноту, достовірність і наукову обґрунтованість висновків.

Зміст роботи охоплює всі аспекти поставленої проблеми. У вступі чітко визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, обґрунтовано наукову новизну та практичне значення дисертаційної роботи, подано відомості щодо апробації здобутих результатів та їх упровадження. Аналіз наукового апарату дисертації переконує в її теоретико-методологічній обґрунтованості та достатності.

У дисертаційній роботі проблему дослідження розглянуто цілісно, системно та з дотриманням логіки історико-педагогічного аналізу.

У першому розділі дисертації здійснено системний аналіз процесу формування та еволюції зарубіжної педагогічної персоналістики як самостійного історико-педагогічного напрямку української науки. Авторкою уточнено поняттєво-категоріальний апарат дослідження, осмислено наявні методологічні підходи до вивчення педагогічних персоналій тощо. На основі систематизації різновидових наукових студій 90-х рр. ХХ – початку ХХІ ст. визначено провідні тенденції розвитку української педагогічної біографістики й компаративістики та обґрунтовано авторську періодизацію історіографічного

процесу, яка охоплює радянський, перехідний пострадянський та євроорієнтований науково-плюралістичний етапи з відповідними підетапами.

У другому розділі встановлено, що розвиток наукових підходів до вивчення зарубіжних педагогічних персоналій мав чітко виражений поетапний характер і перебував у прямій залежності від змін соціокультурного, ідеологічного та методологічного контекстів розвитку педагогічної науки. Розкрито процес персоніфікації зарубіжної філософії освіти та педагогічної думки в рецепції українських учених, проаналізовано особливості відображення вітчизняною науково-педагогічною літературою спадщини мислителів Стародавнього світу, Античності, Середньовіччя, Відродження, Нового часу та доби Просвітництва. Авторка переконливо показує трансформацію дослідницьких підходів – від описово-біографічних і значною мірою ідеологізованих інтерпретацій до багатовимірного історико-педагогічного аналізу, зорієнтованого на осмислення ідейної спадщини діячів у широкому європейському та міждисциплінарному контексті. Запропоновано поділ наукових студій на просопографічні та персоніфіковані, що дало змогу глибше розкрити механізми формування нових знань у галузі педагогічної біографістики. Зміст розділу засвідчує виражений підхід дисертантки до аналізу історіографічної динаміки проблеми та здатність логічно відтворити еволюцію наукових концепцій і підходів.

У третьому розділі дисертації окреслено сучасний український науковий дискурс щодо педагогічних персоналій зарубіжжя кінця XIX – початку XXI століть. Представлено рецепцію ідей діячів реформаторського педагогічного руху у форматі просопографічних і персоніфікованих досліджень, проаналізовано розвиток корчакознавства як окремого напрямку педагогічної науки, а також узагальнено результати порівняльних студій, присвячених педагогічним концепціям і авторським системам зарубіжних мислителів. На основі аналізу здобутків вітчизняної компаративістики виявлено дві домінуючі тенденції: орієнтацію на розв'язання актуальних проблем сучасного освітнього процесу та прагнення актуалізувати продуктивний педагогічний досвід минулого, значущий для сьогодення. Визначено перспективи подальшого

розвитку педагогічної персоналістики, біографістики й компаративістики, а також окреслено можливості практичного використання результатів дослідження в системі педагогічної освіти, зокрема через упровадження курсу за вибором для здобувачів вищої освіти педагогічного профілю.

Повнота викладу матеріалу у роботах, опублікованих авторкою. Незаперечним є достатньо широке представлення результатів дисертаційного дослідження в наукових публікаціях авторки.

Аналіз змісту опублікованих праць засвідчує, що основні наукові положення, висновки та узагальнення, сформульовані в дисертації, повною мірою відображені та належно апробовані у 8 наукових публікаціях: 7 статтях у наукових фахових виданнях України (з них 1 стаття в співавторстві), 1 стаття в колективній монографії. Результати дослідження пройшли апробацію на 10 міжнародних науково-практичних конференціях різного рівня. Це підтверджує їх наукову значущість і відповідний рівень визнання в академічному середовищі.

Відомості про дотримання академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та наукових публікацій не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикацій чи фальсифікації. Авторка коректно використовує покликання на власні наукові праці, дослідження інших учених, нормативні та наукові джерела. Порушень принципів академічної доброчесності в дисертації не виявлено.

Дискусійні положення, рекомендації та зауваження до змісту дисертації:

1. Дисертаційне дослідження могло б бути доповнене більш розгорнутим аналізом європейських підходів до педагогічної персоналістики. Залучення праць зарубіжних дослідників, зокрема в контексті історії ідей та інтелектуальної історії освіти, сприяло б розширенню порівняльного поля дослідження та дало б змогу чіткіше окреслити місце вітчизняної персоналістичної традиції у європейському науковому дискурсі.
2. Доцільним видається більш чітке структурування методологічних засад персоналістичного аналізу, зокрема шляхом докладнішого розмежування

біографічного, історико-педагогічного та діяльнісного підходів, які використовуються у роботі. Таке уточнення посилило б логіку методологічної побудови дослідження та сприяло концептуальній цілісності авторського підходу.

3. Практичне значення результатів дисертаційного дослідження могло б бути окреслено більш детально через конкретизацію можливостей їх використання в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів, зокрема під час викладання курсів з історії педагогіки, педагогічної думки та методології педагогічних досліджень.

4. Задля підвищення системності та наочності викладу матеріалу доцільним видається узагальнення окремих результатів дослідження у формі схем або узагальнювальних таблиць, що відображали б основні персоналістичні характеристики досліджуваних педагогічних постатей та логіку еволюції відповідних педагогічних ідей.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Висловлені зауваження і побажання мають рекомендаційний характер і не знижують загальної оцінки роботи. Як засвідчує зміст дисертації, поставлені завдання в процесі дослідження були виконані, а його результати широко представлені у відповідних розділах.

Ураховуючи актуальність теми, наукову новизну здобутих результатів та їхню практичну значущість, відповідність поданої роботи вимогам нормативних документів, вважаємо, що дисертаційне дослідження Кривцун Неоніли Зеновіївни «Персоналії зарубіжних культурно-освітніх діячів в історіографії української педагогічної науки (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.)», подане на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, є цілісною, завершеною науковою працею, яка характеризується переконливою аргументацією висновків, є самостійним, обґрунтованим, завершеним науковим дослідженням, у якому на належному рівні узагальнено результати наукового пошуку, що відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі

змiнами), постанови Кабiнету Міністрiв України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора фiлософiї та скасування рiшення разової спецiалiзованої вченої ради закладу вищої освiти, наукової установи про присудження ступеня доктора фiлософiї» вiд 12 сiчня 2022 р №44 (зi змiнами), її автор Кривцун Неонiла Зеновiївна заслуговує присудження ступеня доктора фiлософiї зi спецiальностi 011 Освітнi, педагогiчнi науки, галузi знань 01 Освiта, педагогiка.

РЕЦЕНЗЕНТ

кандидатка педагогiчних наук, професорка,
завiдувачка кафедри педагогiки
та освiтнього менеджменту iменi Богдана Ступарика
Карпатського нацiонального унiверситету
iменi Василя Стефаника

Любов ПРОКОПiВ